

Outline evaluatie wijkrechtspraakinitiatieven

De Universiteit Utrecht en de Universiteit Leiden doen in opdracht van het WODC een evaluatieonderzoek naar wijkrechtsspraak. Wijkrechtsspraak is een vorm van laagdrempelige rechtspraak die erop gericht is om effectief bij te dragen aan het oplossen van uiteenlopende, meervoudige problemen van mensen in wijken met veel financiële en sociale problematiek. Het doel is om de veiligheid, de leefbaarheid en het maatschappelijk welzijn in die wijken te verbeteren.

Sinds 2019 wordt bij verschillende rechtbanken met wijkrechtsspraak geëxperimenteerd. Wijkrechtsspraak is mede ontworpen naar het voorbeeld van *community courts* in de Verenigde Staten en sluit goed aan bij het streven van de Rechtspraak om haar eigen maatschappelijke effectiviteit te vergroten.

De komende jaren zal wijkrechtsspraak op meerdere plaatsen in Nederland worden ingevoerd. Het onderzoek is bedoeld om (i) inzicht te krijgen in de beleidstheorie die aan wijkrechtsspraak ten grondslag ligt, (ii) hoe wijkrechtsspraak wordt uitgevoerd en welke ervaringen betrokkenen hebben en (iii) wat de (langdurige) effecten en werkzame elementen van wijkrechtsspraak zijn. Deze inzichten kunnen vervolgens gebruikt worden bij de verdere invoering en ontwikkeling van wijkrechtsspraak.

Wat is wijkrechtsspraak?

De wijkrechter behandelt zaken van individuele buurtbewoners. Het gaat vaak om mensen met problemen op verschillende terreinen. Schulden, schoolverzuim en/of strafbare feiten. Bij de behandeling staat de mens achter het dossier centraal. In nauwe samenwerking komen instanties zoals de gemeente, het openbaar ministerie en de reclassering voorafgaand aan de zitting tot een afgestemde aanpak.

De gedachte is dat deze werkwijze in combinatie met het gezag van de rechter en de dwang die van een (straf)procedure uitgaat een positief effect hebben op de uitvoering van de hulpverlening en de aanvaarding daarvan. De zitting wordt niet gehouden in de rechtbank, maar op een laagdrempelige locatie in de wijk, zoals een buurtcentrum. Verondersteld wordt dat de aanwezigheid in wijken met veel sociaaleconomische problematiek, waar een deel van de bewoners het vertrouwen in instituties, waaronder het rechtssysteem en de overheid, veelal zijn kwijtgeraakt, op de langere termijn tot een positievere waardering van deze instituties leidt.

De rechtbanken Oost-Brabant (Wijkrechtbank Eindhoven) en Rotterdam (Wijkrechtspraak op Zuid) hebben de afgelopen jaren pilots uitgevoerd met wijkrechtspraak en deze laten evalueren. Wijkrechtspraak is nu een vast onderdeel van het pakket van deze rechtbanken. Bij de rechtbank Amsterdam (buurtrechtspraak Venserpolder) is het wijkrechtspraakproject onlangs afgerond en positief geëvalueerd.

Wijkrechtspraak wordt gezien als een belangrijke sleutel tot voorkoming van recidive en het verder afglijden in de criminaliteit, door een bijdrage te leveren aan het oplossen van multiproblematiek en de vergroting van de toegankelijkheid van rechtspraak.

Hoe wordt het evaluatieonderzoek uitgevoerd?

Het doel van het evaluatieonderzoek is om inzicht te krijgen in de mechanismen die aan wijkrechtspraak ten grondslag liggen en de effecten van wijkrechtspraak. Daarbij gaat het niet alleen om de effecten voor direct betrokkenen, maar ook om de effecten op de wijken waarin wijkrechtspraak gevestigd is. Het evaluatieonderzoek neemt ruim drie jaar in beslag en beslaat drie fasen.

Het onderzoek start met een planevaluatie waarin op basis van onder meer beleids- en projectplannen de doelstellingen van wijkrechtspraak en de veronderstellingen die daaraan ten grondslag liggen in kaart worden gebracht. Aan de hand van deze stukken wordt een beleidstheorie ontwikkeld. In deze beleidstheorie zullen ook wetenschappelijke inzichten worden verwerkt over probleemoplossende rechtspraak, multiproblematiek en ketensamenwerking, preventief recht en een wijkgerichte benadering. De beleidstheorie zal bij een aantal betrokken bestuurders en medewerkers van de diverse wijkrechtspraakprojecten getoetst worden. Medio 2024 zal de planevaluatie worden opgeleverd.

In de tweede fase van het onderzoek wordt een procesevaluatie uitgevoerd. Deze is gericht op de wijze waarop op de diverse wijkrechtspraaklocaties uitvoering gegeven is dan wel wordt aan wijkrechtspraak. In deze fase, die loopt van medio 2024 tot medio 2025, zal een bredere groep van partijen en betrokkenen in de wijkrechtspraakprojecten benaderd worden voor medewerking aan het onderzoek.

Ten slotte zullen in een effectevaluatie de effecten van wijkrechtspraak op de langere termijn in kaart worden gebracht. Hierbij zal zowel gebruik gemaakt worden van kwantitatieve als kwalitatieve onderzoeksmethodes. De onderzoekers zullen in deze fase ook partijen en andere betrokkenen benaderen voor medewerking aan het onderzoek. Deze fase loopt van medio 2025 tot medio 2026. Dit overkoepelend evaluatieonderzoek is nadrukkelijk geen herhaling van de eerder uitgevoerde evaluaties van de pilots met wijkrechtspraak en richt zich primair op aspecten die in die evaluaties niet (diepgaand) aan bod zijn gekomen.

Bij wie kan ik terecht voor meer informatie over het onderzoek?

Het evaluatieonderzoek wordt uitgevoerd door een multidisciplinair onderzoeksteam, bestaande uit Eddy Bauw (UU), Rogier Hartendorp (UL), Rosa Koenraad (UL), Anke Ramakers (UL) en Marc Simon Thomas (UU).

Voor vragen over het evaluatieonderzoek kunt u contact opnemen met Eddy Bauw (e.bauw@uu.nl) of Rogier Hartendorp (r.c.hartendorp@law.leidenuniv.nl).

U kunt ook contact opnemen met Theo van Mullekom van het WODC (t.l.van.mullekom@wodc.nl)

November 2023